

Norge er foreløpig ikke blant de fire store landene i den europeiske alkoholpolitiske liga

Alkohol og fjæresteiner

Alkoholpolitikk er et av flere områder der Norge markerer seg som et annerledesland. Til tross for at vi er så integrert i det europeiske nettverk at selv Kristelig Folkeparti i regjeringsposisjon ikke greier å stoppe rusbrus i butikkene, er det langt igjen til vi når et kontinentalt drikkemønster. Kanskje vil vi ikke komme dit i overskuelig fremtid heller, men fortsette å bruke alkohol til å markere skillet mellom hverdag og fest.

Jeg har seks unge mannlige studenter i kollektiv som naboer. Som studenter er de sikkert både flinke og flittige, og vi hører lite til dem. Men hver torsdag kveld er det oppvarming med økende lydvolym og promille før de forlater åstedet rundt midnatt for å «gå på byen». Hvor representative de er for norsk ungdom, er usikkert, men i mine øyne er dette en videreføring av dans-på-lokalet-tradisjonen: etter en slitsom arbeidsuke slår vi oss løs med drikk og dans.

Mye tyder på at nordmenn i større grad enn andre europeere betrakter alkohol som en luksusvare, dvs. noe man ikke bruker til hverdags. I en artikkel om alkoholbruk, inntekt og utdanning i Norge i dette nummer av Tidsskriftet viser Bjørn Heine Strand & Asbjørn Steiro at økningen i forbruket av alkohol på ca. 20 % i perioden 1993–2000 ikke har påvirket forbruksforskjellene mellom inntektsgruppene – i motsetning til hva som har skjedd ellers i Europa (1). Hos oss er det fremdeles slik at jo mer penger, jo høyere alkoholforbruk. Eller sagt på en annen måte: De fleste nordmenn kjøper først alkohol når de har sikret seg andre, mer nødvendige goder.

Selvsagt henger dette sammen med høye avgifter og høye priser. Men det er ikke hele historien. Når man trenger dypere inn i intervjumaterialet til Strand & Steiro, viser det seg nemlig at både menn med lav og menn med høy inntekt drikker mer enn mellomgruppen, noe forfatterne forklarer med at de to ekstremgruppene kanskje har svakere sosiale nettverk. Her støtter de seg til solid nordisk alkoholforskning. Leifman og medarbeidere viste i 1995 at mannlige svenske rekrutter som ikke drikker eller som drikker lite, ofte følte seg usikre i andres selskap, følte seg upopulære på skolen, hadde få venner og sjelden hadde intime samtaler med venner (2). Det samme gjaldt rekrutter som drakk mye. I Norge har Pape & Hammer vist at både ungdom med uvanlig tidlig alkoholdebut og ungdom med uvanlig sen alkoholdebut kan få problemer med sosial integrering og tilpasning til voksenrollen (3). Vi kan filosofere videre over denne U-formede effekten. Kanskje er de rike stordrikkerne menn som praktiserer kontinentale drikkevaner, og som ferdes i så fuktige miljøer at deres høye konsum går mer eller mindre ubemerket hen. Kanskje er de fattige stordrikkerne, slik Strand & Steiro antyder, blitt fattige blant annet fordi de prioriterer alkoholen fremfor andre goder. De har utviklet alkoholavhengighet. Noen av dem kan faktisk ha gått over fra å være rike stordrikkere til å være fattige stordrikkere.

Norge ligger omtrent nederst på den internasjonale alkoholforbruksstatistikken, også når det uregistrerte forbruket blir tatt med (4). Dette «tørre» kulturlandskapet kan ses på som en langgrunn strand med fjære sjø der det dukker opp steiner og skjær og andre uhumskheter som ikke synes når det flør. Noen av steinene kan være rusede bilførere. Mange promillekjørere og enda flere av dem

som kjører påvirket av medikamenter (propillekjørere), er gjengangere (5) og dermed lett synlige. Andre steiner er de som ikke kan «holde måten», enten de er ute på gaten, i selskapslivet eller på jobb. Og siden kvinner i utgangspunktet bare drikker halvparten av hva mennene gjør, må kvinner med høyt alkoholforbruk slite ekstra hardt for ikke å stikke seg ut i landskapet.

Data om norske legers alkoholvaner viser at andelen som sier at de drikker flere ganger i uken, økte fra 23 % i 1993 til 33 % i 2000 (6). Andelen som sier at de drikker mye, dvs. 60 g eller mer per uke, holder seg konstant på 7 %. Dette kan tyde på at det skjer en «kontinentalisering» av norske legers alkoholvaner: Det er nå flere som drikker litt daglig eller nesten daglig, mens det ikke er flere, men heller ikke færre, som drikker mer i helgene. I motsetning til forhold ved røyking tyder lite på at legene er rollemodeller når det gjelder alkoholvaner. Eller er det kanskje nettopp det vi er?

Det vinduet som Strand & Steiro åpner for oss med sin artikkel, er lite; det dreier seg bare om små endringer over en åtteårsperiode. Men tendensen synes klar: Som et av få europeiske land har vi en jevn økning i både registrert og uregistrert forbruk av alkohol – om lag 2 % per år. Men avstanden til «verstingen» Irland er fortsatt stor. Irland hadde i 1990 en omsetning på ca. 7,5 l alkoholenheter per innbygger, mindre enn både Frankrike, Italia og Spania, mens omsetningen i 2000 var over 12 l; mer enn alle de tre landene (7). Dette er en økning på 60 % over 11 år, gjennomsnittlig 5,5 % i året. Frankrike, Italia og Spania hadde en tydelig nedgang. Denne på mange måter dramatiske utviklingen skyldes etter alt å dømme en kombinasjon av inntektsvekst og en liberalisering av alkoholpolitikken i EU med reduserte priser og økt tilgjengelighet. Irland har med andre ord dukket opp som en fjærestein i det europeiske alkoholhavet, en stein som foreløpig fremstår bare større og større.

Vil Norge havne i samme situasjon som Irland? Neppe. Blant annet takket være våre forfedres nøysomhet og respekt for alkoholen tror jeg vi fremdeles vil sitte trygt og tørt på land – i alle fall noen generasjoner til.

Olaf Gjerløw Aasland

olaf.aasland@legeforeningen.no

Olaf Gjerløw Aasland (f. 1944) er leder av Legeforeningens forskningsinstitutt og professor ved Senter for helseadministrasjon, Universitetet i Oslo.

Litteratur

1. Strand BH, Steiro A. Alkoholbruk, inntekt og utdanning i Norge 1993–2000. Tidsskr Nor Lægeforen 2003; 123: 2849–53.
2. Leifman H, Kühlhorn E, Allebeck P, Andréassen S, Romlöv A. Abstinence in late adolescence – antecedents to and covariates of a sober lifestyle and its consequences. Soc Sci Med 1995; 41: 99–112.
3. Pape H, Hammer T. Sober adolescence – predictor of psychosocial maladjustment in young adulthood? Scand J Psychol 1996; 37: 362–77.
4. Horverak Ø, Nordlund S, Rossow I. Om sentrale deler av norsk alkoholpolitikk. SIRUS-rapport nr. 1/2001. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning, 2001.
5. Christophersen AS, Skurtveit S, Mørland J. Rusede sjåførere. Tidsskr Nor Lægeforen 2003; 123: 1841–3.
6. Gulbrandsen P, Aasland OG. Endringer i norske legers alkoholvaner 1985–2000. Tidsskr Nor Lægeforen 2002; 122: 2791–4.
7. Rusmidler i Norge. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning, 2002.